

אמנם למרות דאין זה שייך לדין דע"מ שלא תשתי יין, נראה דמישך שייך בספק הנ"ל במהות האגידות אם דהוא מצד האגידות באישות או אגידות בתנאי הצדדי. דהנה בני"ד אין כאן קיום התנאי במיתת פלוני כ"א דהמיתה פועלת לעשות את התנאי לשאינו מאגד, כיון דבלא"ה לא תוכל להנשא לפלוני, ודבר זה שעושה אותה לבלתי אגודה אינו בא מצד הבעל ותנאו, כ"א מסבה אחרת דהוא מיתת אותו פלוני. ולכן א"נ דעיקר האגידות היא מצד האישות עצמה, דהיינו שגט שבהכרח שלא יביא לגרושיה ההחלטיים כ"א במיתתה לא הוי גט, עלינו בעיקר לדון על הגט אם הוא באפשרות לבא לידי כריתות או לא, ובני"ד כיון דאם ימות לא אגידה גביה שוב, א"כ יתכן בגט זה מצד עצמו לבא לידי גירושין שאינם אוגדים וזה הרי סגי כנ"ל ולכן הוי גיטא. אבל א"נ דאגידות היא בתנאי, דאם יש אגידות בתנאי והתנאי אינו יכול לבא לידי קיום כ"א ע"י אגידות עולמית לא הוי גיטא, עלינו לבחון בעיקר מצד התנאי אי הוא אוגד או לא, והתנאי הרי אוגד הוא דאף שיתכן שאותו פלוני ימות וממילא לא תהא אגודה, מ"מ הא אין זה מצד תנאו, דמה דמהני במגרש ע"מ של"ת יין כל ימי חי פלוני הוא לפי זה דוקא משום דבעצם אינה אגודה לגמרי מצד תנאו, ואף דמתה היא בינתים הא מ"מ היא לא אגודה כי אם עד זמן מסויים, ויוצא דמצד התנאי לא היתה אגידות משא"כ כאן ודו"ק.

ולפי"ז א"ש דברי הרמב"ם, דאין הפירוש דסובר דבמיתת פלוני נמי אכתי היא אגידה גביה דודאי אז תו לא מיקרי אגידה, ורק לישויה גיטא משעת הנתניה משום אפשרות קיום זה ל"ש דאין קיום זה בא מצד תנאו ואין זה מונח בעצם תנאו דנימא דיהא גט מעכשיו בין ימות בין לא ימות. וכמו ביין, דקיום זה אינו מצד תנאו רק מצד אחר בא עליו.

בהא יובן לנו מה שהקשה הרשב"א על הרמב"ם לנ"ל מהא דתוספתא דע"מ של"ת לחייבי כריתות (וכן מהא שלא תעבור את הים הגדול ברגליה, דהוי גיטא). ולהרמב"ם מה בכך, דבלא"ה אסורה והא מ"מ אגידה גביה מיקרי מחמת תנאה, ותרץ משום "דבלא"ה אסורה עליו לעולם". ותירוצו תמוה דהרי עיקר הקושיא הוי דלהרמב"ם אין אנו מתחשבים בהא אי היה באפשרותה בלא"ה לעבור על תנאו או לא וכמו לאחר מיתת פלוני דמיקרי אגידות, וא"כ מאי מתרץ שאסורה לעולם ומה בכך, והרי מ"מ תנאי אוגדה. אבל לפי הנ"ל זה מובן מאד, דבעצם גם הרמב"ם מודה דאין זה אגידות רק לישויה גיטא מהשתא משום דזה מונח בעצם הגירושין לא ס"ל להרמב"ם דכיון דמפרש לעיקר האגידות מצד התנאי עצמו צריך שתהא אפשרות זו באה מתוך התנאי עצמו ולא מצד אחר.

אמנם מה דלא הוי גיטא אף במת פלוני קודם ואיגלאי מילתא דהגט לא אגידה מעולם, הוא משום דקיי"ל אין ברירה, ממילא ל"מ הא דאיגלאי מילתא לאשוי גיטא למפרע. והנה התוס' ביומא י"ג וגיטין פ"ג הקשו במתנה ע"מ שתמותי או שתמות חברתך אמאי לא הוי גיטא, דבמה גרע כשתולה במיתתה. ותירצו דאכתי מגרע גרע, מאחר דאי חברתה לא מתה נמי צריך למהוי גיטא. והנראה דקושיתם הוי בעיקר מהא דאף במתה היא צריך שיהא גט דאי הקושיא היא רק מאי מתה חברתה תיקשי דמנא להו דקושית הגמרא דלא הוי גיטא בכה"ג קאי אאי מתה חברתה, א"ו דקושיתם כנ"ל היא גם במתה היא דלהוי גיטא, כדקיי"ל בע"מ שלא תשתי יין דאף אי מתה היא קודם נמי הוי גיטא, דהלא מאחר שאפשרי שהגט יכרת לגמרי הוי גיטא, א"כ גם כאן הרי באפשרות שיכרת לגמרי ע"י שתמות חברתה ותו ממילא גם כי מתה היא להוי גיטא.

אמנם עפ"י הנ"ל זה תלוי בחקירה הנ"ל, דלגבי התנאי דע"מ שתמות היא הרי הוי קיום הגט ע"י שתמות חברתה כקיום מצד אחר ושלא מצד תנאי זה, ותלוי כנ"ל אי דעיקר האגידות היא בעצם האישות הול"ל דלהוי גיטא דמ"מ לגבי הגט הרי אין חילוק מצד איזה צד יתקיים, אבל אי מצד התנאי אתינן עלה ודאי בכל תנאי אנו צריכים לבדוק מצד עצמו ומה שאפשר שהגט יבא לידי קיום ע"י איזה אופן שהוא לא מהני אכתי דיהא תנאי זה כורת, דמ"מ מצד תנאי זה אין כריתות, דהרי הא רצה שיתקיים הגט בשני האופנים הנ"ל ורק בתנאי זה גרשה. וזוהי כוונת תירוצם דכאן מיגרע גרע וכו'. ועיי' במ"ל ובא"מ ובס' יד המלך ודבריו תמוהים שם ואכמ"ל.

ומהשתא מיושבת קושית הרשב"א החזקה מהא דתוספתא דע"מ שלא תעלי באילן ונקצץ האילן הוי גט וזה הרי דמי לשלא תנשא לפלוני. אבל לפי הנ"ל זה מיושב למאד, ובשים לב למה שהתוספתא מסיימת "ונקצץ האילן". ולכאורה גם בלא נקצץ צריך שיהא גט וכמו בשתיית יין דהוי גט תיכף מאחר דהוא בידה. וראיתי בשעה"מ שהרגיש בזה וכתב לחלק דהוא משום דבמילתא דלא שכיחא, צריך דוקא שיתמלא התנאי. אבל דבריו תמוהים לעני"ד דהרי במגרשה ע"מ שלא תשתה יין חמשים שנה וכדומה, ואף דהיא זקנה, ל"מ חסרון בכריתות ואף דג"ש שתחיה כל כך. אבל לפי הנ"ל מיושב שפיר דודאי מצד עצם התנאי ליחשב הגט כרות גיטא מיד וכמו בע"מ של"ת יין כל ימי פלוני ודאי לא מהני דמצד התנאי היא אגודה גביה ואין מונח הכריתות בתנאו דנימא דתיכף הוי גיטא. אמנם התוספתא אזלה למ"ד יש ברירה ולכן נהי דבלא נקצץ האילן לא הוי גט משום דאגידה גביה, מ"מ כשנקצץ ואינה אגידה ביה שוב שפיר הוי גיטא. אבל לפ"מ דקיי"ל אין ברירה ל"מ מה דיעשה לבתר הכי לא אגיד אי לא הוי זה מונח בגירושין עצמם מצד התנאי, ולכן לדינא ל"מ, ומיושבים דברי הרמב"ם.

סימן קיט : בסיום מס' קידושין

א

במשנה סוף קידושין: "מצינו שקיים אברהם אבינו את כל התורה כולה עד שלא ניתנה" וכו'. והיא מימרא דרב ביומא כ"ח. ובגליון הש"ס ציין לדברי הקוני' סוף קנים, ושם מבואר שבכמה מקומות בש"ס צורפו ברייתות לסיומי המסכת במשנה.

והקשה בס' המקנה איך לקח אברהם אבינו את הגר והיא מצרית ראשונה, ובמיוחד קשה לדעת ר' יהודה דס"ל מצרי ואפילו מצרית וקהל גרים מקרי קהל. ומסיק: "ומיהו לפמשי"כ הרמב"ם דאין איסור במצרי אלא ע"י קידושין, י"ל דס"ל כמ"ד דפלגשים בלא קידושין", עכ"ל.

אכן עיי בדברי המקנה עצמו בקו"א לסיי כ"א, א', בהגהה, שיישב הגירסא בסנהדרין כ"א: "מאי נשים ומאי פלגשים, אר"י א"ר פלגשים - קידושין בלא כתובה, שהה"מ פ"א מאישות כ', שהיא הגירסא לפי הרמב"ם, וכ"ה גירסת רש"י עה"ת פ' חיי גבי בני פלגשים, ועיי רמב"ן שם. והיינו דרב לשיטתו דס"ל כל הכתוב בפרשת מלך, מלך אסור בו, א"כ אפ"ל שהיתר פלגשים הוא מדין משפט המלוכה, וע"כ הוא בזה ככל ישראל שמשעת מתן תורה לא הותרה אשה אלא ע"י קידושין. וא"כ לרב לשיטתו, הרי פלגש היא ע"י קידושין דוקא. והדרא קושיא לדוכתא. (ועיי"ש בא"ד שדחה האוקימתא דהכ"מ מגדולי עולם שהיו להם פלגשים דאוקי לה ע"י יעוד, דלא מצינו ע"י יעוד דנקרא פלגש שהרי הקישה הכתוב לאחרת להתחייב בשאר כסות ועונה. הן אמנם דבריו אלו צ"ע שהרי הכ"מ לא מלבו בדה, שכן מבואר ברמב"ם פ"ד ממלכים ה"ד: "אבל ההדיוט אסור בפלגש אלא באמה עבריה בלבד אחר ייעודו", עכ"ל. באופן שקושייתו לא על הכ"מ תסוב, כי על הרמב"ם עצמו, וצ"ע).

כן יש להעיר דבירוש' כתובות פ' אעפ"י הו"ד בהג"מ שם מחלוקת ר"מ ור' יהודא דרמ"א פלגש אין לה כתובה (עיי מהר"פ שם שפ"י דה"ה דאין לה קידושין, וכן פסק הרמב"ם) ור"י יש לה כתובה אבל לא תנאי כתובה. ובפשטות לר"י בפלגש יש קדושין דאלי"כ למה יהא לה כתובה. א"כ לר' יהודא לשיטתו אפ"ל דלקח הגר שלא ע"י קידושין, וצ"ע.

ב.

הה"מ (פ"א מאישות ה"ד) נוקט שהרמב"ם גורס בגמ' סנהדרין כ"א: "פלגש קידושין בלא כתובה". ותמהו עליו שאר נו"כ הרמב"ם, שברמב"ם פ"ד ממלכים ה"ד מפורש שפלגש היא בלא קידושין. וכן נוקט הרמב"ן כנ"ל שגירסת רש"י היא, פלגש קדושין בלא כתובה, וכנ"ל. ולכאורה תמוה דכיון דאיכא הכא קידושין א"כ היא אשתו, ואיך יתכן בלא כתובה והרי המקדש ע"מ שאין לו עליו כתובה תנאו בטל. ומש"פ במקנה שם שבפלגש אין עיקר ייחודה "אלא לתשמישי הבית ואינם משועבדים זל"ז אלא לפרקים היא למשכב", ג"כ קשה דכיון דמקדשה יש חיובים הדדיים, ובפשוטו כשם שאינו יכול להתנות ע"מ שאין לך עלי שאר וכסות ועונה, כן אינו יכול להתנות שאין להם זע"ז שום חיובים; א"כ אינו מובן מה זה פלגש, אם היא ע"י קידושין, ממילא חלים החיובים באופן הדדי זל"ז, וגם אשה יש לה חיובים בתשמישי הבית, וצ"ע. עו"ק מה שלדעת הרמב"ם הני"ל פלגשים הם בלא כתובה ובלא קידושין אלא ביחוד בלבד, ורק המלך הותר בזה, אם יש איסור בדבר האיך הותר למלך, ומש"כ המקנה כנ"ל מצד משפט המלוכה ג"כ קשה, דאין בכח משפט זה להתיר איסורי תורה ממנו, ואין נביא רשאי לחדש דבר מעתה; וכל משפטי המלוכה י"ל שהם תלויים בקבלת ישראל עליהם, משא"כ הא שהוא ענין איסורי, ומלך חייב במצוות כמו כל ישראל, האיך הותר לו. כן אינו מובן מה שסיים הרמב"ם שם שבכל ישראל יתכן פלגש ע"י אמה עבריי, והרי ע"י יעוד היא כאשתו לכל דבר, וכמו שהעיר המקנה וכנ"ל.

ג.

והנה לשון הרמב"ם רפ"א מאישות: "קודם מ"ת היה אדם פוגע אשה בשוק וכו' מכניסה לתוך ביתו ובוועלה **בינו לבין עצמו** ותהיה לו לאשה. כיון שניתנה תורה נצטוו ישראל שאם ירצה האיש לישא אשה יקנה אותה תחלה **בפני עדים** ואח"כ תהי לו לאשה וכו'", עכ"ל. מלשונו נראה שעיקר החילוק שקודם לא היה זה צריך עדים משא"כ לאחר מתן תורה, אך לכאורה הן העדים אינם אלא **פרט** בסדר הקנין, והעיקר שקודם לא היה זקוק למעשה קיחה כלל, ולמה הדגיש הרמב"ם ענין העדים. ונראה מזה שעיקר הקפדת התורה בקיחה שתהא ע"י מיוחדת רק לאיש אחד, וכל שיכולה ברצותה לצאת מביתו וללכת לאיש אחר אין זו קיחת אשה שקבעה תורה. ודבר זה מתבטא בעיקרו **בעדים**, שע"י הקיחה הופכת פעולה קבל כל העולם כולו. משא"כ כשזה בינו לבניה אין הדבר מקבל תוקף, מאחר שאין אחרים חייבים לדעת מזה. (ועיי קיד' ס"ה). ולכן נאסרה ממתן תורה הפלגש, כיון שאין כאן שום דבר שיקשר אותם ואפילו אם ייחדה עצמה בשעה זו רק לאיש אחד, וכטענת הראב"ד שם, מ"מ הרי ברצותה להפר החלטתה וללכת ממנו, ע"כ אין זו אלא צורה של זנות שהתורה אסרה במתן תורה.

לפ"ז נראה דאם יצויר ייחוד האשה לאיש זה באופן שלא תוכל להפקיע עצמה ממנו בכל שעה ועידן, זה לא נאסר גם במתן תורה. והנה המלך ע"י משפט המלך יש לו זכות לקחת מכל גבול ישראל נשים ופלגשים כמבואר ברמב"ם פ"ד ממלכים הני"ל, א"כ פשוט שאין האשה יכולה לעזבו וללכת לאיש אחר, ועוד שהרי מהל' המלוכה שלא ישתמשו בעבדיו ושפחותיו ושמשו (שם פ"ב א'), א"כ הפלגש אינה מיועדת אלא למלך בלבד, ממילא אין לגביו איסור בפלגש, וזהו גם הטעם שהוסיף הרמב"ם כנ"ל שההדיוט אסור בפלגש אלא באמה העבריה בלבד אחר הייעוד, והערנו שהרי אז היא אשתו גמורה, אלא כונת הרמב"ם שכיון שנתנה תורה לאדון זכות לייעדה, נמצא שכשם שהוא רשאי להעבידה בתור אמה עבריה כן רשאי הוא גם לייעדה לעצמו ולמנעה מאחרים, ממילא אם מקדש אותה בייעוד, אז הופכת אשתו לכל דבר, אכן **הרשות בידו גם לייעדה לו בתור פלגש גרידא**, היינו שאינו אלא מיוחד לעצמו, וע"י אסור לה ולאחרים לקחתה, כי ע"ז היא ברשות האדון, ובה"ג הרי לא אסרה תורה. שהרי כנ"ל, כל עיקר הקפידא שתהא מיוחדת לאחד, ולא תוכל כל פעם להחליף כרצות עיניה.

ד.

והנה **בריש מכילתין** אמרו: "מ"ש הכא דתני האשה נקנית ומ"ש התם דתני האיש מקדש" וכו' ולבסוף תני לישנא **דרבנן**, ומאי לישנא דרבנן **דאסר** לה אכו"ע כהקדש. חזינן דלשון 'קידושין' הוא מצד האיסור דרמי עלה. וע"כ א"ש בזה הגירסא בסנהדרין כ"א: "פלגשים - קידושין שלא בכתובה", כי אעפ"י שאין כאן קנין ע"י שלשת דרכי הקנין המפורשים בריש מכילתין, כי אין כאן אלא **ייחודה** לאיש זה, אם במלך ע"י משפט המלוכה, ואם בכל אדם באמה עבריה מכח הזכות שבידו. מ"מ שייך בזה לשון דרבנן 'קידושין', שהוא מצד דאסר לה אכו"ע, שהרי רק מצד זה שהיא נאסרת אכו"ע הוא שהותרה בתור פלגש, א"כ שייך בזה לשון 'קידושין' כמו אצל אשה דעלמא.

ובזה אי"ש לשון רש"י במתני' ריש מכילתין שפירש במ"ש האשה נקנית "לבעלה". ותמהו המפרשים מאי בעי רש"י בזה. אך לפי הנ"ל כונתו, דהרי לדעתו הגירסא בסנהדרין כנ"ל "פלגשים בקידושין שלא בכתובה" א"כ היה ס"ד דהיינו בקידושין ממש ע"י ג' דרכי הקנין המפורשים במשנה, אולם אליבא דאמת אין הדבר כן אלא בייחוד בעלמא כמש"כ הרמב"ם. לזה הוסיף רש"י להדגיש דכאן המדובר "לבעלה", וזה שייך רק באשה הקנוי' לו לכל החיובים ההדדיים, שאז הוא ייקרא גם "בעלה" שיש לו חיובים כלפיה בשאר וכסות וכו'. משא"כ בפלגש, נהי דלשון קידושין שייך בה, מ"מ אין בה דרכי הקנין המפורשים כאן, אלא ייחוד בעלמא. וכל זה בלשון חכמים, אכן בלשון דיבור המושג "קידושין" ודאי כונתו ע"י דרכי הקנין של אשה לבעלה עם כל החיובים, ולכן כ' הרמב"ם בפ"ד ממלכים שפלגש היא בלי כתובה **ובלי קידושין**, היינו בלי קידושין של ג' דרכי הקנין. וא"ש כונת הה"מ בדעת הרמב"ם, וכן אי"ש כונת הכ"מ שמעמיד הא דמצינו פלגשים בתנ"ך אצל גדולי עולם דהיינו ע"י ייעוד, והוא כנ"ל ברמב"ם, שניצל זכות הייעוד לא לשם קידושין מלאים, אלא ליחודה לו בתור פלגש, שכיון שהיא ברשותו מועיל ייחודו לאוסרה ע"י אכו"ע, וממילא אין בכה"ג איסור.

ולפ"ז יתיישב גם הירוש' במחלוקת ר"מ ור"י לענין פלגש דלר"י היא בכתובה, שמ"מ אין הכוונה שיש כאן קידושין אלא ייחוד בעלמא, אלא דס"ל שגם בזה יש מקום לכתובה, שלא תהא קלה בעיניו להוציאה, כיון שיחודה לעצמו ומונע ממנה אפשרות לצאת ברצונה, מן הדין להטיל גם עליו חובות בקשר לזה. ומתורצת ממילא הקושיא מהגר וכתירוץ המקנה שלעולם בלי קידושין נשאה, שכיון שהיתה שפחתו ורשאי למנעה מאחרים, ה"ז כמו דין אמה עבריה שע"י ייחודה לעצמו, הרי הוא מותר בה מן הדין.